

II. BAUDŽIAMOJI TEISĖ

NUSIKALTIMAI ŽMONIŠKUMUI IR JŲ REGLAMENTAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO PROJEKTE

doktorantas Justinas Žilinskas

Ateities 20, Lietuvos teisės akademija, 2057 Vilnius

Telefonas 76 33 80

Elektroninis paštas: justisz@lpa.lt

Spaudai pateikta 1998 m. liepos 31 d.

Santrauka

Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekto, pateikto visuomenei svarstyti, rengėjai nusikaltimams žmoniškumui paskyrė Specialiosios dalies visą I skyrių, kuriame numatytos keturios nusikaltimų žmoniškumui sudėty: genocidas, tautinė, etninė ar rasinė diskriminacija, smurtas prieš tautinę, etninę, rasinę ar religinę grupę bei kurstymas prieš tautinę, etninę, rasinę ar religinę grupę. Deja, bet įvairiapusė minėtųjų nusikaltimo sudėčių analizė, daugiausia remiantis lyginamuoju ir sisteminiu metodais, parodė, kad pasirinktas reglamentavimas nėra geras (išskyrus genocido nusikaltimo sudėtis). Ryškiausias trūkumas tas, kad skyrius kurtas beveik neatsižvelgiant į tarptautinės teisės šaltinius ir kitų valstybių baudžiamųjų įstatymų leidybos praktiką. Pirmiausia, mūsų nuomone, į I skyrių pateko nevienodo pavojingumo nusikaltimai: turint omenyje, kad nusikaltimais žmoniškumui priimta laikyti vienas iš pačių pavojingiausių veikų, pasižyminčių katastrofiškais padariniais, neaišku, kodėl šiame skyriuje atsidūrė smurtavimas ir kurstymas prieš tautinę, etninę, rasinę ar religinę grupę (jokiame tarptautiniame ar kitos valstybės teisės akte nepavyko rasti panašių sudėčių, priskirtinų prie nusikaltimų žmoniškumui). Dabartinė diskriminacijos sudėties konstrukcija taip pat kelia tam tikrų abejonių, mat diskriminacijos sudėtis tarptautinėje praktikoje pasižymi specialiuoju subjektu – t.y. diskriminaciją, kaip nusikaltimą žmoniškumui, gali padaryti tik asmuo, turintis valdingus ar įstatymų leidybos įgaliojimus, kas lemia ypatingą tokios veikos pavojingumą. Gi LR BK projekte pateikto straipsnio analizė leidžia teigti, jog toks subjektas nėra numatytas. Turint omenyje, kad už nusikaltimus žmoniškumui pagal 1968 metų Jungtinių Tautų konvenciją “Dėl senaties termino netaikymo už karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai ir žmoniškumui” negali būti taikoma jokia senatis, t.y. nė patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, nė apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo, kas patvirtinama ir LR BK projekto Bendrosios dalies XIII skyriaus 5 dalyje. Taigi galima tikėtis visai kurioziškų situacijų mėginant bausti pagal

šio skyriaus straipsnius, išskyrus genocidą. Taip pat, mūsų nuomone, nepagrįstai pamiršta atsižvelgti į svarbų, tarptautinės baudžiamosios teisės teorijoje ypač akcentuojamą nusikaltimų žmoniškumui požymį, t.y. kad tam tikros nusikalstamos veikos laikomos nusikaltimais žmoniškumui tik tada, kai yra vykdomos *masiškai ar sistemingai* arba yra *valstybės veiksmų ar politikos* rezultatas. Dėl minėtųjų dalykų siūlome LR BK projekto rengėjams iš esmės pakoreguoti nagrinėjamąjį skyrių ir pirmiausia pašalinti straipsnius “Smurtas prieš tautinę, etninę, rasinę ar religinę grupę” (81 str.) bei “Kurstymas prieš tautinę, etninę, rasinę ar religinę grupę” (82 str.). Galima pasielgti dvejopai: arba šių sudėčių definicijas panaikinti ir palikti baudimą bendraisiais pagrindais, arba šias veikas reglamentuoti kituose skyriuose, pvz., Nusikaltimai visuomenės saugumui arba Nusikaltimai žmogaus teisėms; taip pat papildyti diskriminacijos sudėtį specialiuoju subjektu – aukščiausiais valstybės pareigūnais, turinčiais valdinius ar įstatymų leidybos įgaliojimus.

Visuomenei svarstyti pateiktas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas (toliau – LR BK projektas) susilaukė įvairių vertinimų, nuomonių ir siūlymų. Daugelyje teisės leidinių buvo aptartas vos ne kiekvienas projekto skyrius, analizuojamos naujos ir pakeistos nusikaltimų sudėtys, tačiau niekur nė žodžiu nebuvo užsiminta apie Kodekso projekto specialiosios dalies I skyrių, paskirtą nusikaltimams žmoniškumui. Kyla visai pagrįstas klausimas: kodėl? Juk tai visiškai naujas skyrius (jeigu nepaminėtume įstatymo dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą), kuriame numatytos trys visiškai naujos nusikaltimų sudėtys. Nejaugi minėtame skyriuje viskas gerai, aišku, tobula ir nėra ko aptarti, kritikuoti? O gal šis skyrius yra visiškai nesvarbus ar jo veiksmingumu iš anksto pagrįstai galima abejoti? Juk visi matome, kaip sunkiai nusikaltimų žmoniškumui bylos skinasi kelią per politikos ir cinizmo džungles ne tik pasaulyje, bet ir Lietuvoje? Tad ar nevertėtų panagrinėti, kodėl, ką ir kaip ruošiamasi reglamentuoti LR BK projekto I skyriuje. O gal ir čia kils problemų? Kadangi mes jau keletą metų gilinamės į nusikaltimų žmoniškumui reglamentavimo ir baudžiamumo klausimus, norėtume aptarti šį naują būsimąjį Baudžiamojo kodekso skyrių. Nagrinėdami minėtame skyriuje pateiktas nusikaltimų sudėtis, mes ne tik bandysime jas logiškai analizuoti, atskleisti įvairių požymių turinį ar problemas, bet lyginsime tai, kas pateikta LR BK projekte, su tarptautinės teisės aktuose pateiktomis nusikaltimų žmoniškumui definicijomis.

Tačiau prieš gilinantį į “lietuviškuosius” nusikaltimus žmoniškumui, priminsime, kokie tai nusikaltimai, kada jie atsirado ir kokie teisės normų aktai juos numato.

Nusikaltimai žmoniškumui, žvelgiant istoriškai, yra ypatinga nusikalstamų veikų kategorija pirmiausia dėl to, kad jų baudžiamumo raida yra susijusi su karinių konfliktų reguliavimu, t.y. nusikaltimų žmonijai ir žmoniškumui kilmė glūdi tarptautinėje humanitarinėje teisėje. Humanitarinė teisė, kaip žinome, reglamentuoja santykius, karinio konflikto metu iškilusius tarp konfliktuojančių šalių karinių pajėgų ir kitų kombatantų, taip pat elgesį su civiliais gyventojais bei jų gėriais, kitais tarptautinės teisės ginamais asmenimis (pvz., medicinos korpusais, belaisviais). Tačiau objektyvi padėtis privertė pripažinti faktą, kad nusikaltimus daro ne tik karinės pajėgos, bet ir civilinė valdžia tiek taikos, tiek karo metu.

Teoriniuose darbuose pažymima, kad nusikaltimai žmoniškumui istoriškai formavosi kaip karinių nusikaltimų porūšis (t.y. nusikaltimai žmoniškumui nebuvo atsieti nuo tokių sąvokų kaip “karinis konfliktas”, “karo padėtis”). Juridinė karinių nusikaltimų raida iki nusikaltimų žmoniškumui buvo laipsniška ir prasidėjo tada, kai tapo žinomi Antrojo pasaulinio karo žiaurumai. Londono tarptautinė asamblėja, neoficiali teisininkų konferencija, jau 1941 metais nagrinėjusi nacistinės Vokietijos vykdomą nusikaltimų politiką, pabrėžė, kad “į karo nusikaltimus turi būti žiūrima plačiau, reikia vertinti ne tik paprotinių karo įstatymų pažeidimus, bet ir kitus rimtus nusikaltimus, kurie baustini pagal vietos teisę ir kurių vykdytojai turi būti baudžiami”. Ši nuostata daugiausia buvo paremta hitlerinės Vokietijos vykdytos politikos žydų atžvilgiu pavyzdžiu: “bausmės turi būti skirtos ne tik tada, kai nukentėję žydai buvo okupuotų valstybių piliečiai, bet ir tada, kai nusikaltimai buvo daromi žydams, neturintiems pi-lietybės,

arba bet kuriems kitiems žydams tiek Vokietijoje, tiek kitur” bei “kriminalinė politika kėsina į žmoniškumą apskritai ir smerkiama turi būti žmonijos, o ne vienos valstybės vardu” [1, 179]. Galutinai nusikaltimams žmoniškumui, kaip savarankiškai nusikalstamų veikų kategorijai, išskirti buvo skirtas Jungtinių Tautų (JT) karinių nusikaltimų komisijos pareiškimas: “egzistuojanti teisinė sistema leidžia teigti, kad individai yra atsakingi tautų bendrijai už tarptautinės baudžiamosios teisės pažeidimus, kurie pažeidžia žmonių ir individualių asmenų fundamentalias teises ir konstitucines laisves, šie nežmoniški aktai yra nusikaltimas ne tik karo metu, bet tam tikrais atvejais ir taikos metu” [1, 180]. Cituotame pareiškime bene svarbiausia yra “taikos metu” požymio atsiradimas, nes būtent šio požymio pagrindu nusikaltimai žmoniškumui buvo atskirti nuo karinių nusikaltimų.

Pirmą kartą nusikaltimai žmoniškumui buvo apibrėžti ruošiantis Niurnbergo procesui (1945 11 20-1946 10 01) Niurnbergo tarptautinio karinio tribunolo įstatuose, pridėtuose prie Londono susitarimo dėl Europos ašies pagrindinių karinių nusikaltėlių teismo persekiojimo ir jų baudimo. Pagal minėtus įstatus nusikaltimais žmoniškumui buvo pripažinta:

civilių gyventojų žudymas, naikinimas, pavergimas, trėmimas, persekiojimas ir kiti žiaurumai, įvykdyti iki karo ar karo metu, ar jų persekiojimas politiniais, rasiniais ar religiniais motyvais, siekiant įvykdyti bet kurį nusikaltimą, tenkantį tribunolo jurisdikcijai¹, nepriklausomai nuo to, ar tie veiksmai buvo laikomi tos šalies, kurioje jie buvo įvykdyti, vidaus teisės pažeidimais, ar ne [2, 56].

Remdamasi Niurnbergo tribunolo įstatais, JT Tarptautinės teisės komisija suformulavo Niurnbergo principus, kurie 1946 metų gruodžio 16 d. buvo patvirtinti JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija. Tačiau tokia gana nekonkrečia formuluote nebuvo pasitenkinta – nusikaltimų sąvokos ir jų sudėtys buvo konkretizuojamos keliose specialiose konvencijose: 1948 metų konvencijoje dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį genocidas buvo išskirtas kaip savarankiškas nusikaltimas žmoniškumui; 1973 metų tarptautinėje konvencijoje dėl apartheido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį buvo suformuluota apartheido nusikaltimo sudėtis, kurios aktualumas, galima teigti, baigėsi panaikinus apartheido sistemas Pietų Afrikos Respublikoje. Baudžiamumo už nusikaltimus žmoniškumui principams taip pat labai svarbi 1968 metų JT konvencija dėl senaties termino netaikymo už karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai ir žmoniškumui (toliau – 1968 m. JT konvencija dėl senaties netaikymo), kurioje siekiant bausmės neišvengiamumo ir teisingumo buvo atsakyta baudžiamosios atsakomybės negaliojimo atgal principo. Svarbu paminėti, kad JT Tarptautinės teisės komisija parengė ir priėmė Nusikaltimų taikai ir žmonijos saugumui kodekso projektą (paskutinė redakcija – 1991 m.), kuriame nurodyti visi svarbiausi tarptautinės individų baudžiamosios atsakomybės principai, pavienių konvencijų (pvz., Genocido) normos. Šio kodekso projekte numatytos tokios nusikaltimų žmoniškumui rūšys: genocidas, apartheidas ir masiniai bei nuolatiniai žmogaus teisių pažeidimai (pastarieji pažeidimai apima visą įmanomą smurtą ir persekiojimą, kurie neturi genocido ar apartheido požymių) [3, 109-112]. Paskutinis tarptautinis baudžiamasis šaltinis, kuriame kalbama apie nusikaltimus žmoniškumui – tai IV tarptautinio baudžiamojo teismo, Tribunolo Jugoslavijos ir Ruandos karo nusikaltėliams teisti, statusas. Apibendrinant galima teigti, kad reglamentuojant nusikaltimus žmoniškumui šiuo metu yra tam tikros painiavos: pvz., kaip minėjome, Nusikaltimų taikai ir žmonijos saugumui kodekso projektas skiria tris nusikaltimų žmoniškumui rūšis: genocidą, apartheidą, masinius bei sistemingus žmogaus teisių pažeidimus, Jugoslavijos tribunolo įstatai numato “nusikaltimų žmoniškumui” sąvoką gan artimą minėtajai sąvokai Niurnbergo tribunolo įstatuose, tačiau genocidą išskiria kaip atskirą nusikaltimą (nors kad genocidas vis dėlto yra nusikaltimas žmoniškumui turbūt abejoja tik kai kurie rusų autoriai²), tikėtina – kaip pačią pavojingiausią nusikaltimų žmoniškumui formą. Tokios pozicijos laikosi ir

¹ T.y. nusikaltimą taikai, karinį nusikaltimą ar nusikaltimą žmoniškumui (aut. past.).

² Štai tokią traktuotę pavyko rasti Rusijos baudžiamosios teisės vadovėlyje (Уголовное право. Особенная часть. - М., 1994. - С. 253.), kur aptariama Rusijos baudžiamojo kodekso specialioji dalis: ten teigiama, kad genocidas priklauso prie nusikaltimų karo vedimui ir papročiams. Mūsų manymu, galimi tokio priklausymo požymiai – kilmė ir tai, kad nusikaltimai žmoniškumui dažniausiai daromi karo metu. Kita vertus, tokią nuostatą galima pavadinti atvirai tendencinga: tai patogi formuluotė, kuri leidžia teigti, kad SSRS tautų atžvilgiu genocidas nebuvo vykdomas, nes nebuvo karo padėties.

prancūzai naujajame Prancūzijos baudžiamajame kodekse, taip pat mūsų kaimynai latviai. Tačiau bendra tendencija yra išskirti specializuotas rūšis (genocidą ir (arba) apartheidą) bei palikti vieną bendrą ir nekonkrečią (“masiniai bei sistemingi žmogaus teisių pažeidimai”, “nusikaltimai žmoniškumui”).

Trumpai apžvelgiant nusikaltimų žmoniškumui kilmę, negalima nepaminėti, kad literatūroje, taip pat ir minėtame JT Nusikaltimų taikai ir žmonijos saugumui kodekso projekte numatyti du labai svarbūs nusikaltimų žmoniškumui požymiai: “valstybės veiksmai arba politika” ir “padaryta masiškai ar sistemingai” [1, 157], [4, 85].

Aptariant požymius, reikia pasakyti, kad požymis “sistemingai” reiškia nuolatinį arba metodišką tokių nusikaltimų darymą. “Masiškumas” reiškia, kad nukentėjo daug asmenų, arba kad šie pažeidimai palietė ištisą visuomeninį darinį. “Valstybės veiksmai arba politika” reiškia, kad nusikaltimai planuojami ir vykdomi kaip oficiali valstybės pozicija [3, 110] – šis požymis atėjęs iš skaudžios patirties, kai nusikaltimus žmoniškumui vykdo valstybės.

Norėtume pabrėžti, kad mes ne veltui gana daug dėmesio skiriam nusikaltimų žmoniškumui rūšims tarptautiniuose ir kitų valstybių teisiniuose aktuose – šią medžiagą palyginsime su Lietuvos įstatymais. Tad grįžkime prie Lietuvos teisės.

Nusikaltimų žmoniškumui baudžiamumo istorija Lietuvoje neilga, nepaisant to, kad genocidą ir kitus nusikaltimus, dabar vadinamus nusikaltimais žmoniškumui, Lietuvos gyventojai patyrė ne sykį, o tautos naikinimui per rudąją ir raudonąją okupacijas vargu ar yra lygių: pirmuoju atveju sunaikinta didžioji dalis Lietuvos žydų bendruomenės, o antruoju – vienaip ar kitaip nukentėjo vos ne 1/3 Lietuvos gyventojų. Jeigu asmenys, vykde Lietuvos gyventojų genocidą nacių režimo laikotarpiu, ir galėjo būti nubausti, nes SSRS persekiojo nacistinius nusikaltėlius, tai apie raudonojo teroro vykdytojus ir kalbos negalėjo būti.

Šiuo metu Lietuvoje už genocidą galima bausti pagal 1992 metų balandžio 9 d. dar Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (Atkuriamojo Seimo) priimtą įstatymą “Dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą” (toliau – Įstatymas dėl genocido), kuris įsigaliojo 1992 metų balandžio 15 dieną [5, 15]. Šiuo įstatymu konkretizuojamas Lietuvos Respublikos prisijungimas prie 1948 metų gruodžio 9 d. JT Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį ir 1968 metų lapkričio 26 d. JT Konvencijos dėl senaties termino netaikymo už karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai ir žmoniškumui (pats prisijungimas prie minėtųjų konvencijų buvo patvirtintas 1992 metų balandžio 9 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimu Nr. I-2478 [5, 16]), vykdomas 1948 metų konvencijos dėl genocido V straipsnis, įpareigojantis konvencijos šalis išleisti atitinkamus nacionalinius baudžiamuosius įstatymus (pabrėžiame, kad tarptautiniai dokumentai numato tik bendrąsias nuostatas, kurias palieka konkretizuoti šalims nacionaliniais įstatymais). Svarbus ir teiginys, kad genocido politika Lietuvoje buvo vykdoma tiek Vokietijos, tiek SSRS okupacijos metais. Įstatymo I straipsnyje išdėstyta genocido nusikaltimo baudžiamosios normos dispozicija ir sankcija už jį – laisvės atėmimas nuo penkerių iki penkiolikos metų su turto konfiskavimu arba mirties bausmė su turto konfiskavimu [5, 15].

Daugiau Lietuvos Respublikos normų aktų, numatančių nusikaltimų žmoniškumui sudėtis, šiuo metu nėra. Su labai didelėmis išlygom kaip tam tikrą nusikaltimą žmoniškumui galima laikyti dabartinio LR BK 72 straipsnį “Nacionalinio ar rasinio lygiateisiškumo pažeidimas”, kuris yra artimas vėliau aptarsimam LR BK projekte numatytam “Tautinės, etninės ar rasinės diskriminacijos” sudėčiai, o vertinant dar bendriau – ir apartheidui. Tačiau vien tai, kad yra ratifikuotos atitinkamos konvencijos, jau yra svarbu, nes, kaip žinome, ratifikuota konvencija tampa Lietuvos Respublikos teisės sistemos dalimi. Kita vertus, daugelis reikalavimų dėl nusikaltimų žmoniškumui yra praktiškai teisės principų lygio, todėl laikomi visuotinai pripažįstamais ir vykdytiniais *a priori*. Svarbu ir tai, kad Lietuva yra ratifikavusi ir kai kurias bendro pobūdžio konvencijas, kurios siejasi su nusikaltimų žmoniškumui problemomis, pvz., JT Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų elgesį ir baudimą (1984 m. gruodžio 10 d.), kurioje nurodomos “kankinimo”, “žiauraus elgesio” bei kai kurios kitos sąvokos.

Reikia pabrėžti, kad priėmus naująjį Baudžiamąjį kodeksą, padėtis iš esmės keisis – numatoma reglamentuoti net keturias nusikaltimų žmoniškumui rūšis.

LR BK projekte nusikaltimams žmoniškumui yra paskirtas Specialiosios dalies I skyrius. Tuo, mūsų nuomone, yra pabrėžiamas nusikaltimų žmoniškumui baudimo svarbumas,

jų pavojingumas, nes, kaip žinome, specialiojoje dalyje pirmiausia yra nurodyti pavojingiausi nusikaltimai.

Norėtume LR BK projekte pateiktus nusikaltimus žmoniškumui suskirstyti į dvi santykinės grupes:

1–oji grupė – itin pavojingi nusikaltimai žmoniškumui: genocidas ir rasinė, etninė, religinė, tautinė diskriminacija (toliau – diskriminacija) (79 ir 80 str.);

2–oji grupė – ne tokie pavojingi nusikaltimai: smurtas prieš rasines, etnines, religines, tautines grupes ar atskirus jų atstovus (toliau – smurtas) bei kurstymas smurtauti prieš minėtąsias grupes ar jų atstovus (toliau – kurstymas smurtauti) (80 ir 81 str.).

Taigi, palyginti su dabartine padėtimi, matome vieną santykinai naują (diskriminacijos, kuri artima dabartinio BK 72 str.) ir dvi visiškai naujas (smurto ir kurstymo smurtauti) nusikaltimų sudėtis. Pasigilinus į šio skyriaus straipsnių dispozicijas, nesunku pastebėti, kad visus čia pateiktus nusikaltimus projekto rengėjai sugrupavo pagal tai, kad nusikalstamos veikos kėsina į tam tikru požymiu (rasiniu, tautiniu, etniniu ir (arba) politiniu bei religiniu) pasižymintį gyventojų grupę. Viena vertus, toks sprendimas atrodo visai logiškas: tai patogus kriterijus, leidžiantis aiškiai atriboti šiuos nusikaltimus nuo įprastinių nusikalstamų veikų (pvz., nužudymų, smurtavimų), kita vertus, ar tai pakankamas kriterijus pripažinti veiką nusikaltimu žmoniškumui? Tikriausiai vertėtų žvilgtelėti, koks yra minėtųjų nusikaltimų tiesioginis ir pagrindinis objektas, kuris faktiškai lemia nusikaltimo pavojingumą, o dvi nusikaltimų grupės yra išskirtos remiantis būtent skirtingu pavojingumu, nors šį teiginį dar reikės įrodyti. Specialiosios dalies skyriaus pavadinimas „sufleruoja“, kad pagrindinis nusikaltimų žmoniškumui objektas turėtų būti žmoniškumas. Bet kas gi yra tas „žmoniškumas“?

Deja, žmoniškumas, manome, yra pakankamai neaiški sąvoka ir jos konkretaus, tikslaus apibrėžimo netgi nepavyko rasti. Tačiau galime panagrinėti tarptautinio šios sąvokos atitikmens – humanizmo – turinį. Tarptautinių žodžių žodyne nurodyta, kad *humanizmas – tai pažiūrų sistema, žmogų laikanti pagrindine vertybe, jo gerovę – socialinių institutų vertinimo kriterijumi, o lygybę, teisingumą, žmogiškumą – trokštamais žmonių santykių principais* [6, 205]. Sunku pasakyti, ar ši formuluotė yra itin tinkama žvelgiant iš baudžiamosios teisės pozicijos. Sąvoka gremėzdiška ir, be to, dar aiškinama kitomis sąvokomis. Tačiau remiantis šia sąvoka, mūsų nuomone, žmoniškumas, kaip nusikaltimų žmoniškumui objektas, – *tai visuotinai pripažinta pažiūrų ir saugomų vertybių sistema, besiremianti neliečiamybe bei pagarba kito žmogaus visuotinai pripažintoms teisėms, tokioms kaip teisė į gyvybę, laisvę, lygybę ir kt., bei jų realizacijai*. Tiesa, daug nusikaltimų kėsina į šias teises, tačiau nusikaltimų žmoniškumui atveju yra kėsinama į tokių teisių egzistavimą apskritai, t.y. pagrindinis kėslas yra nukreiptas ne į atskirą žmogų ar jo teises, o į principines nuostatas, kuriomis paremtas normalus visuomenės egzistavimas. Dėl tokių principinių nuostatų ir vertybių nepripažinimo nebesiskaitoma ir su atskiro visuomenės nario teisėmis.

Matyt, būtų galima sutikti, kad visi keturi I skyriaus nusikaltimai būtent ir kėsina į žmoniškumą: genocidas – į tam tikros grupės teisę gyventi, diskriminacija – į teisę save realizuoti, būti lygiateisiais valstybės gyventojais, smurtavimas ir kurstymas smurtauti – į teisę būti saugiams ar pan. Ir vis dėlto, net ir pripažinus, kad nusikaltimų objektas iš tiesų vienija veikas, kyla kitų problemų.

Kaip jau minėjome, nusikaltimų žmoniškumui išskyrimą iš kitų, tiek tarptautinių, tiek nacionalinių nusikaltimų, lemia jų ypatingas pavojingumas. Kaip ypatingo pavojingumo rezultatas yra nuostata, kad už nusikaltimus žmoniškumui pagal 1968 metų JT Konvenciją dėl senaties netaikymo yra netaikoma jokia senatis: t.y. nei patraukimo baudžiamajon atsakomybėn, nei apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo [7, 120]. Pabandykime paanalizuoti BK projekte numatytų nusikaltimų žmoniškumui pavojingumą, kuris, matyt, geriausiai atsiskleis aptariant šių veikų objektyviusius bei kai kuriuos kitus požymius.

Genocido atveju nusikalstama veika gali pasireikšti tautinės, etninės ar rasinės grupės narių:

- 1) žudymu;
- 2) sunkių sveikatos sutrikdymų padarymu (tiek fizinių, tiek psichinių);
- 3) gyvenamųjų sąlygų, kurios veda prie fizinio sunaikinimo, sudarymu (tai gali būti uždarymas į koncentracijos stovyklą, tremtis į aplinką, kurioje neįmanomos sąly-

gos egzistuoti, atėmimas būtinų gyvenimo priemonių, pvz., maisto, šiltų drabužių atšiauriomis sąlygomis, būstų ir kt.) [3, 110];

- 4) priemonių gimstamumui užkirsti panaudojimu arba kitokiu lytinės veiklos ribojimu (tai gali būti sterilizacija, separacija vienos lyties individų atskyrimas nuo kitos, masiniai išžaginimai, siekiant sumaišyti rases, tautas ar kt., bet kokia kita veika, kuria siekiama sunaikinti ar sutrikdyti grupės bei jos individų reprodukcinę funkciją) [3, 110];

- 5) prievartiniu vaikų perdavimu iš vienu grupių į kitas (prievartinis vaikų asimiliavimas).

Nors genocidas paprastai yra siejamas su fiziniu žmonių naikinimu, tačiau, kaip matome iš pateiktų veikos formų, tai nėra absoliučiai teisinga prielaida. LR BK projektas įtvirtina dvi visuotinai pripažintas genocido rūšis: fizinį ir biologinį genocidą. Fizinį genocidą, t.y. veiką, kuria siekiama tiesiogiai fiziškai sunaikinti žmones, apibrėžia 1 ir 3 punktas, o biologinis genocidas – rafinuotesnė forma – netiesioginis tam tikros grupės sunaikinimas, iš esmės grupės sugebėjimo turėti palikuonių sutrikdymas, nurodytas 4 ir 5 punkte [1, 381].

Abejonių net neturėtų kilti: genocidas – iš tiesų itin pavojingas nusikaltimas, nes jis neapsiriboja tokia abstrakčia vertybe kaip žmoniškumas, o kėsina į gyvybę, sveikatą, kitus itin saugotinus objektus.

Pagrindinė diskriminacinės veikos forma – tai trukdymai arba draudimai tautinei, etninei ar rasinei grupei dalyvauti politiniame, ekonominiame, socialiniame ar kultūriniame šalies gyvenime. Tokius suvaržymus galima pasiekti naudojant teisinės ar kitokias priemones, kuriomis panaikinamos ar suvaržomos tam tikros grupės nario žmogaus teisės ar laisvės, neleidžiama jomis lygiai naudotis arba jas realizuoti. Konkretūs diskriminaciniai veiksmai gali būti labai įvairūs: tam tikrų teisių atėmimas, švietimo bei religinių institucijų uždarymas, religinių lyderių persekiojimas, taip pat draudimas naudotis nacionaliniu kultūriniu paveldu, draudimas vartoti gimtąją kalbą ir kt. Diskriminacija gali būti ir labai rafinuota, pvz., vertimas tam tikros grupės narius dėvėti juos išskiriančius ženklus ar aprangą [3, 35].

Kaip jau minėjome, faktiškai ši veika atitinka tarptautiniuose dokumentuose apibrėžto apartheido nusikaltimo sąvoką. Tačiau apartheidas paprastai yra taikomas tik “rasinei grupei”, todėl, manytume, teisingai pasielgė projekto autoriai, pasirinkdami universalesnį pavadinimą ir išplėsdami normos taikymo sferą ir taip diskriminaciją labiau priartindami prie *persekiavimo*.

Tęsiant diskriminacijos veikos komentarą, svarbu paminėti, kad diskriminacija apima ne tik paprastą veikimą, bet ir tokį veikimą, kai naudojamos teisinės priemonės – įstatymų leidyba, įstatymų taikymas, pagaliau netgi įstatymų aiškinimas [3, 35]. Kita vertus, vartojama “diskriminacijos” sąvoka yra gal net per plati: pvz., LR BK projekte vartojamas pasakymas “negali dalyvauti politiniame <...> šalies gyvenime” [8, 68]. Bet juk yra normalu, kad, pvz., užsienio valstybių piliečiai arba asmenys, neturintys pilietybės, kurie dažniausiai yra kitų tautų ar etninių grupių atstovai, neturi tam tikrų politinių teisių, pvz., teisės balsuoti. Nejaugi ir tai laikysime diskriminacija? Galbūt reikėtų formuluotę papildyti: diskriminacija – tai teisių ir laisvių, kurias asmenims (ir tam tikroms grupėms) numato valstybės įstatymai ar tarptautiniai dokumentai (dar tiksliau – tarptautiniai dokumentai ir juos konkretizuojantys valstybės įstatymai, neprieštaraujantys tarptautiniams dokumentams) apribojimas, nes labai tikėtina, kad nebus išvengta painiavos.

Beje, jeigu palyginsime “diskriminaciją” su kitais straipsniais, reglamentuojančiais nusikaltimus žmoniškumui, pastebėsime, kad sąvoka “religinė grupė” kažkodėl buvo pašalinta iš “diskriminacijos” sudėties. Nejaugi religinė grupė negali būti diskriminuojama? Juk labai dažnai valstybėse, kuriose yra viena dominuojanti religija, vyksta kitų religijų ir jų pasekėjų diskriminacija. Kita vertus, įtraukus į diskriminacijos sudėtį “religinės grupės” požymį, gali iškilti daug praktinių problemų. Panagrinękime, kas yra religinė grupė? Religinė grupė – tai grupė, vienijanti vienodo tikėjimo (religijos) asmenis. Kyla klausimas, ar “religinės grupės” sąvoka apima tik didžiąsias konfesijas (katalikybę, musulmonizmą, budizmą ir kt.), ar ir sekas? Net jeigu nepripažintume, kad sekos priklauso religinėms grupėms (o faktiškai taip yra), vis tiek atsirastų labai daug kandidatų į “engiamuosius”. Paprastas pavyzdys: pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 4 d. yra pripažįstama bažnyčios registruojama santuoka. Kadangi vyraujanti religija Lietuvoje – katalikybė, tikėtina, kad Konstitucijoje

kalbama apie Katalikų Bažnyčią. O kaip bus su santuoka, kurią nori registruoti, pvz., musulmonai, baptistai, dar kokio nors kito tikėjimo ar jo šakos atstovai? Juk faktiškai tokios grupės gali teigti, kad jos diskriminuojamos – ir dar diskriminuojamos aukščiausio valstybės įstatymo – Konstitucijos. Todėl tikėtina, kad religinė grupė nebuvo įtraukta į diskriminacijos sudėtį sąmoningai, bandant nekomplikuoti ir taip sudėtingų diskriminacijos klausimų. Kita vertus, ar tokia išlyga neatsigręš prieš mus pačius – juk, pvz., tarybų valdžios metais Katalikų Bažnyčia patyrė milžinišką diskriminaciją, tačiau jos vykdytojų nubausti negalėjome ir, kaip matome, negalėsime.

Tačiau diskriminacijos atveju itin svarbi pasidaro subjekto problema – kas gali atlikti diskriminacinius veiksmus? 80 straipsnio dispozicija lyg ir leistų teigti – bet koks asmuo, galintis būti nusikaltimo subjektu. Ir vis dėlto, logiškai mastant, teisinių diskriminacinių priemonių gali imtis ne bet kas, o, matyt, tik tas, kas turi įstatymų leidimo ar teisės taikymo galią, tačiau kas turima omenyje nurodant “kitos priemonės”? Ar rasistiškai nusiteikęs darbdavys, kuris nepriėmė į darbą kitataučio, bus subjektu, panaudojusiu “kitas priemones”, kurios sutrukdė nukentėjusiajam lygiai naudotis ar įgyvendinti savo teises? Faktiškai diskriminacijos dispozicija mums visiškai nedraudžia daryti tokios prielaidos, nes subjektai nėra specialiai apibrėžti, veikos požymių loginė analizė taip pat jų nerodo. Vadinasi, tokiu atveju darbdavys padaro nusikaltimą žmoniškumui – tarptautinio masto, vieną iš pačių pavojingiausių nusikaltimų veikų? Šiuo pakankamai ironišku pavyzdžiu mes norime priminti, kad tarptautiniuose dokumentuose, aptariančiuose nusikaltimus žmoniškumui, tokios sudėties kaip diskriminacija nėra. O gan artima apartheido nusikaltimo sudėtis yra sukonstruota taip, kad ji gali padaryti tik specialius įgalinimus turintis asmuo: valstybės vadovas ar aukštas pareigūnas. Taigi dabartinė diskriminacijos dispozicija ypatingo nusikaltimo pavojingumo neatspindi, nors tai turėtų būti antras pagal pavojingumą nusikaltimas žmoniškumui.

Smurtas baudžiamosios teisės teorijoje suprantamas kaip fizinis ar psichinis poveikis vieno asmens kitam pažeidžiant garantuotas asmens neliečiamumo teises (tiek fizine, tiek psichine prasme). Fizinis smurtas – tiesioginis poveikis organizmui: mušimas, žalojimas šaunančiais, duriančiais, pjaunančiais ir kitokiais įnagiais, sukeliantis kančias ir žalą fizinei sveikatai. Psichinis smurtas – poveikis psichikai grasinimais ar gąsdinimais (gali būti grasinama susidoroti fiziškai) siekiant suvaržyti asmens valią ginant savo teises [9, 231]. Manytume, šiuo atveju vienintelė smurto ypatybė – jis turi būti nukreiptas prieš etninę, rasinę ar religinę grupę ar jos atskirą narį dėl priklausymo tai grupei. Tačiau ar teisinga vien tik dėl minėto požymio šią veiką laikyti nusikaltimu žmoniškumui – drįstame abejoti, nes kokiam nors jaunuoliui, priklausančiam vadinamiesiems “skustagalviams”, už tai, kad buvo išdaužyti nelegalių migrantų langai ar sumuštas koks nors užsienietis, būtent dėl to, jog pastarasis yra kitos tautos atstovas, tektų inkriminuoti nusikaltimą žmoniškumui. “Kitų savivalės priemonių” sąvoka, kuri vartojama LR BK projekte, yra neaiški. Galbūt tai galėtų būti tokių grupių nuosavybės, turto naikinimas, bet vienaip ar kitaip šį požymį teks aiškinti teismui svarstant kiekvieną konkrečią bylą.

Kurstymas BK projekte suprantamas kaip tyčiojimas, piktavališkas niekinimas, neapykantos bei diskriminacijos skatinimas [8, 68]. Šios sąvokos yra gana neaiškios, o ypač neaiški yra “piktavališkumo” sąvoka. Kyla klausimas: ar žinomai teisingos, tačiau nemalonios ir įžeidžiančios informacijos skleidimą galima laikyti kurstymu? Pvz., nurodymas musulmonui, kad “jis – krikščionis”, gali būti kurstanti prieš asmenį informacija būtent dėl to asmens priklausymo tam tikrai grupei, nes toks asmuo yra “netikėlis” musulmonų religijos požiūriu ir tai gali būti smurto priežastis. Bet, matyt, šiuos klausimus teks palikti teismų praktikai, nors apsiriboti vien tik žinomai neteisinga informacija taip pat gali būti netikslinga.

Kurstymas gali būti atliekamas raštu ar žodžiu, taip pat per visuomenės informavimo priemones. Kurstymas žodžiu – tai kurstančios kalbos viešuose susibūrimuose, įstaigose ir kitur, o kurstymas raštu – atsišaukimų, leidinių, laiškų ir kt. platinimas. Kurstymas per visuomenės informavimo priemones – atitinkamų laidų rengimas, kūrinių transliavimas ir kt. Šiuo metu gana aktuali darosi ir panašaus pobūdžio veikla elektroninio ryšio priemonėmis (elektroniniu paštu bei “Internetu”), kuriomis informacija sklinda iki šiol neregėtais mastais ir neregėtais greičiais. Todėl daugelis organizacijų, suteikiančių galimybę naudotis “Internetu”, nurodo, kad jis negali būti naudojamas prievartai kurstyti, nepakantumo propagandai ir kt.

“Interneto” ir elektroninio pašto kontrolė ar cenzūra kol kas yra sunkiai įgyvendinamas dalykas, nors kai kurios užsienio valstybės jau bando tai įgyvendinti. Manytume, kad kurstančios informacijos teikimas per elektroninio ryšio priemones taip pat turėtų būti laikomas kurstymu.

Kurstymui būdingas ir viešumo požymis (LR BK projekte – “vieši pareiškimai”) [8, 68], jei informaciją girdi ir priima daug (trys ar daugiau) žmonių arba tai daroma viešoje vietoje, įstaigoje ar kitur, kur informacija gali lengvai pasklisti. Turint omenyje, kad dabar greičiausias informacijos sklaidimo būdas yra elektroninis paštas, kurstančios informacijos siuntimas elektroniniu paštu į elektroninio pašto konferencijas, taip pat informacinių puslapių su kurstančia informacija pateikimas “Internetu” irgi turėtų būti pripažintas viešu kurstymu.

Tačiau čia jau atsiduriame visai kurioziškoje situacijoje: autorius pats žino Lietuvos “Interneto” puslapius, kuriuose atvirai demonstruojama nacistinė simbolika su šūkais “Lietuva – lietuviams”, “Mirtis kitataučiams” ir pan., taip pat net ir troleibusuose, sambūriuose labai dažnai galima išgirsti tiek lietuvių, tiek kitų tautų atstovų viešus ultranacionalistinius pareiškimus. Tad nejaugi visi šie žmonės, įsigaliojus naujam BK, bus laikomi darantys nepaprastai pavojingus nusikaltimus žmoniškumui? Beje, neteko matyti jokio nei tarptautinio, nei kitos valstybės teisės akto, kuriame panašios veikos būtų pripažįstamos nusikaltimais žmoniškumui.

Ir pagaliau dar vienas, jau minėtas momentas: jeigu BK projekto 1 skyrius bus priimtas toks, koks jis yra dabar, remiantis minėtąja 1968 metų Konvencija (kuri jau yra Lietuvos teisės sistemos dalis), Lietuvos teisėsaugos institucijos privalės netaikyti patraukimo baudžiamojon atsakomybėn terminų visam Specialiosios dalies I skyriui, nes minėtoje Konvencijoje nurodyta, kad baudžiamosios atsakomybės senatis yra netaikoma nusikaltimams žmoniškumui ir šio teiginio nedetalizuoja, o BK projekto dalis, kur kalbama apie baudžiamojo įstatymo taikymo senatį, nedaro jokių išimčių ir netgi pakartoja: “nėra senaties nusikaltimams žmoniškumui ir karo nusikaltimams” [8, 65]. Išvados gali būti tik kelios: arba projekto rengėjai, rašydami nusikaltimų žmoniškumui dispozicijas, apie tai nepagalvojo, arba galvojo remdamiesi tik jiems vieniems suprantamais argumentais, arba jau numatytas Kodekso komentaras, kuris viską išaiškins taip, kaip turi būti, o teismai, remdamiesi precedentu, įtvirtins teisingumą. Tik ar ne per ilgas procesas?

Mūsų išvada – į LR BK projekto Specialiosios dalies I skyrių “Nusikaltimai žmoniškumui” pateko daug veikų, kurios savo pavojingumu negali prilygti nusikaltimams žmoniškumui, bent jau tiems, kuriuos reglamentuoja daugelio pasaulio šalių baudžiamieji įstatymai, taip pat ir tarptautinės teisės dokumentai.

Tačiau tai nėra vienintelė projekto problema, nes į I skyrių taip pat nepateko ir nemažai nusikalstamų veikų, kurias tarptautiniai dokumentai laiko nusikaltimais žmoniškumui: privatus tam tikros grupės narių turto grobimas ir naikinimas (namų, automobilių, kt.), bet, kaip užsiminėme, galbūt tokia veika gali patekti į “kitų savivalės priemonių” sąvoką smurtavime. Taip pat nieko nekalbama apie kultūrinių vertybių grobimą ir naikinimą (kulto vietų, šventų ir kitų vertingų knygų, relikvijų, meno dirbinių, literatūros bei architektūros paminklų ir kt.), vadinamąjį etnocidą. Etnocidas suprantamas kaip naikinimas tų vertybių, kurios yra grupės, kaip etninio vieneto identifikavimo, pagrindas [1, 302]. Mūsų manymu, Lietuvai etnocido sudėtis yra svarbi ir būtina. Pirmą – tai priemonė apsaugoti savo kultūrinį paveldą, kuriam, deja, vis dar skiriama mažai dėmesio, antra – daug Lietuvos kultūros turtų prarasta per visas okupacijas, tačiau šių akcijų organizatoriams niekas negresia.

Taip pat LR BK projekte numatytose nusikaltimų žmoniškumui sudėtyse nerandame:

- deportacijų (be tikslo sunaikinti deportuojamuosius);
- pavergimo ar priverstinio darbo (nejaugi diskriminacija?);
- laisvės atėmimo be teismo procedūros;
- kankinimų (nebent kankinimus laikytume sunkiais kūno sužalojimais, kas netikslu);
- medicinos eksperimentų be asmens savanoriško ir laisvo sutikimo.

Iš dalies kai kurios iš šių veikų gali būti traktuojamos kaip smurtas (pvz., kankinimai), bet kitos rūšys į projekte minimas nusikaltimų sudėtis nepatenka. Įdomus momentas, kad LR BK projekto skyriuje “Karo nusikaltimai” 89 straipsnis “Tarptautinės teisės normų dėl civilių gyventojų ir jų turto apsaugos karo metu pažeidimas” pateikia nusikaltimo sudėtį, kurios kai

kurie objektyvieji požymiai yra identiški nusikaltimams žmoniškumui, ir ši sudėtis ypač panaši į minėtąją Jugoslavijos tribunolo įstatuose pateiktą nusikaltimų žmoniškumui sudėtį, be to, kai kurie požymiai labai primena JT Nusikaltimų taikai ir žmonijos saugumui kodekso projekto sudėtį “Masiniai ar sistemingi žmogaus teisių pažeidimai”, tiksliau – net ne sudėtį, o jos teorinį komentarą (pvz., vertimas pakeisti tikėjimą).

Kalbėdami apie veikos objektyviasias apraiškas, neturime pamiršti, kad šios veikos taps nusikaltimais žmoniškumui tik tada, jeigu jos bus nukreiptos prieš kokią nors tautinę, etninę, rasinę, religinę (genocido atveju – dar ir politinę) grupę, o ne prieš atskirus asmenis. LR BK projekte pateiktas išsamus grupių sąrašas. Tačiau ar išsamus sąrašas tikslingas? Juk, pvz., žinoma atvejų, kai buvo vykdomas inteligentų, kaip grupės, turtingųjų, kaip klasės, naikinimas. Šie kriterijai niekaip nepatenka į tautinės, etninės ar rasinės grupės sąvoką, nors tai irgi nusikaltimai, todėl, mūsų manymu, LR BK projektuose pateiktas sudėtis reikėtų papildyti bent jau “socialinės grupės” požymiu. Iš tiesų keista, kad ir tarptautinių dokumentų nusikaltimų sudėtyse nėra panašios formuluotės į “<...> ar kitą grupę, kurią vienija tam tikras visiems grupės nariams bendras požymis”. Kita vertus, galbūt tokia laisva formuluotė leistų per daug išplėsti taikymo sferą, nors neaišku, kuo “etninė grupė” yra svarbesnė, pvz., už “klasę”.

Kalbant apie nusikaltimų žmoniškumui veikas apibūdinančias sąvokas, reiktų pabrėžti, kad visiškai aišku, kas yra “rasinė grupė” (grupė, vienijanti vienodos rasės žmones), o dėl tautinės ir etninės grupės yra daugybė neaiškumų. Pirma, net ir etnologai iki šiol neprieina prie vienodos nuomonės, koks skirtumas ir kur riba tarp tautos ir etninės grupės, antra, tautinė grupė reiškia tautų grupę, o ne vienos tautos žmonių grupę (pvz., baltų tautinė grupė – lietuviai, latviai), trečia, LR BK pateiktose nusikaltimų sudėtyse terminas “tauta” visai nevartojamas, tikriausiai pakankamu jo atitikmeniu laikoma “etninė grupė”, tačiau etninė grupė ir tauta – ne tas pats. Kita vertus, tai daugiau teoriniai sąvokų klausimai, ir gal neverta per daug gilintis, nors tinkamo baudžiamojo įstatymo požymis – būtent tikslumas.

Baigdami dar kartą norėtume sugrįžti prie teorijoje vartojamų minėtųjų požymių, kad nusikaltimai žmoniškumui turi būti vykdomi *masiškai* arba *sistemingai*, arba jie turi būti *valstybės politikos ar veiksmų padarinys*.

Galbūt galima savuose įstatymuose neminėti požymio “valstybės politikos ar veiksmų pasekmė” ir palikti jo aiškinimą tarptautinei teisei, tačiau tokie svarbūs požymiai kaip veikos masiškumas bei sistemingumas neturėtų būti ignoruojami. Anot teoretikų, net ir be vieno iš šių požymių nusikaltimas negali būti pripažintas nusikaltimu žmoniškumui [1, 236]. Mūsų nuomone, tai yra logiškas ir geras būdas, siekiant atriboti nusikaltimus žmoniškumui nuo įprastinių nusikaltimų, kurie sudaro veikos turinį, nes nusikaltimai žmoniškumui – sudėtiniai nusikaltimai. Kitaip kokių pagrindų pavienį diskriminacijos, smurto, kurstymo atvejį galima pripažinti nusikaltimu žmoniškumui? Remiantis objektu? Bet ar pavienis nusikaltimas ir jo objektyviųjų požymių realizavimas gali būti iš tiesų pasikėsinimas į žmoniškumą kaip į globalinę vertybių sistemą ir iš tiesų kelia tokį milžinišką pavojų? Mums atrodo, kad visi anksčiau pavyzdžiai ir argumentai taip pat turėjo įrodyti, kad bus labai sudėtinga inkriminuoti LR BK projekto Specialiosios dalies I skyriuje numatytus nusikaltimus (nebent išskyrus genocidą). Ar tik tai nebus dar trys “mirusios” normos?

Išvados

Baigdami šią apžvalgą, norėtume pasiūlyti Baudžiamojo kodekso projekto rengėjams dar pagalvoti apie aptariamojo skyriaus ir jo turinio tikslingumą, teisingumą bei kitus aspektus. Mūsų nuomone, Lietuvos įstatymų kūrėjams reikėtų laikytis tarptautiniuose dokumentuose formuluojamų požymių, nes už nusikaltimus žmoniškumui baudžiama tarptautiniu mastu. Būtina, kad šie nusikaltimai įvairiose teisės sistemose būtų reglamentuojami vienodai, todėl nereikia formuoti naujos, drįstume teigti, niekuo neparemtos teorijos, vien dėl to, kad neliktų spragų, kuriomis galėtų pasinaudoti nusikaltėliai. Tad siūlome:

1. Dėl aptartų priežasčių (ypač dėl ginčytino pavojaus) pašalinti iš skyriaus, skirto nusikaltimams žmoniškumui, straipsnius “Smurtas prieš tautinę, etninę, rasinę ar religinę grupę” (81 str.) bei “Kurstymas prieš tautinę, etninę, rasinę ar religinę

grupę” (82 str.). Šių sudėčių definicijas būtų galima panaikinti ir palikti baudimą bendrais pagrindais (tai ne pats geriausias variantas – manytume, kad netrukus šios sudėtys taps svarbios dėl į Lietuvą atvykstančių nelegalių migrantų) arba šias veikas reglamentuoti kituose skyriuose, pvz., skyriuje “Nusikaltimai visuomenės saugumui”.

2. Straipsnį “Tautinės, etninės ar rasinės diskriminacijos sudėtis” papildyti požymiais, kad diskriminacija nusikaltimu žmoniškumui bus laikoma tik tada, kai ji vykdoma masiškai ar sistemingai, arba yra valstybės politikos rezultatas. Kitas variantas – nustatyti specialųjį subjektą: aukščiausius valstybės pareigūnus. Pavienei diskriminacijai bausti turėtų pakakti nusikaltimų, nukreiptų prieš žmogaus teises.
3. Papildyti diskriminacijos normą: diskriminacija – pažeidimai tik tokių teisių, kurias įtvirtina tarptautiniai dokumentai ir juos konkretizuojantys valstybės įstatymai, neprieštaraujantys tarptautiniams dokumentams.
4. Į genocido ir diskriminacijos sudėtis įtraukti “socialinės grupės” požymį. Šio požymio būtinumo argumentus autorius išdėstė.
5. Jeigu 81 ir 82 str. nusikaltimų sudėtis vis dėlto būtų nuspręsta palikti Specialiosios dalies 1 skyriuje, Baudžiamojo kodekso projekto Bendrąją dalį reikėtų papildyti nuostatomis dėl senaties netaikymo už nusikaltimus žmoniškumui, nurodant, kad senatis netaikoma tik už genocidą. Taip pat būtina papildyti LR BK projekto bendrąją dalį nuostatomis dėl baudžiamųjų įstatymų, nustatančių nusikaltimų žmoniškumui baudžiamumą (ypač genocido), grįžtamosios galios.

□□□

LITERATŪRA

1. **Crimes** Against Humanity in International Criminal Law. - Dordrecht - Boston - London, 1992.
2. **Kūris P.** Atsakomybės tarptautinėje teisėje problemos. - V., 1970.
3. **Yearbook** of the International Law Commission. Volume 2. Part 2. - New York - Geneva, 1991.
4. **Международное** уголовное право. - Москва, 1996.
5. **Valstybės** žinios. - 1992. Nr. 13-342.
6. **Tarptautinių** žodžių žodynas. - V., 1985.
7. **Žmogaus** teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. - T. 1. - V., 1991.
8. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso projektas // Teisės problemos. - Nr. 4. - Vilnius, 1996.
9. **Юридический** энциклопедический словарь. - М., 1984.

□□□

Regulation of the Crimes Against Humanity in the Draft Criminal Code of the Republic of Lithuania

J. Žilinskas

Doctoral Candidate of the Law Academy of Lithuania

SUMMARY

The article deals with new regulations regarding crimes against humanity in the Draft Criminal Code of the Republic of Lithuania, Special Part, Chapter 1. Through comprehensive analysis of various aspects of the said crimes compositions and features the author is trying to reveal the shortcomings of the new regulation. He states that the proposed concept of the crimes against humanity is at least doubtful because of the incompliance with the international regulation and prudent thinking. The author comes with the motivated proposals of possible alterations and amendments, including: elimination of the Article 81 “Violence against a national, ethnical, racial or religious group” and Article 82 “Incitement against a national, ethnical, racial or religious group”: these compositions of the crimes shall be either transferred to the other chapters (e.g. Crimes against human rights), or eliminated at all in order to punish them as ordinary crimes. The composition of the discrimination shall be amended by a special subject – highest public officials with the administrative or legislative powers.

